

212781

X
Imprimat legal.

26. MAI. 1925

R. S. MOLIN.

AFURISIREA LUI MOISI NICOARĂ.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

TREI DOCUMENTE ASUPRA LUPTELOR
NOASTRE BISERICESTI ÎN BĂNAT.

E. O.

R. S. MOLIN.

AFURISIREA LUI

BCU Cluj / Central University Library Cluj

MOISI NICOARĂ.

Bibl. Univ. Cluj.
Nr. 1398 1925

E o întreită cinste pentru mine faptul că această broșură apare sub îngrijirea mea : 1) fiindcă dl Molin (care are un trecut demn în ziaristica română și posedă frumoase cunoștinți) a apelat la modesta mea pricepere întru cele scriitoricești. 2) fiindcă — dl Molin reținut fiind de alie lucruri, — mi-se dă prilejul să pregătesc eu apariția acestei broșuri și astfel să contribuim, printr'o simplă lucrare mecanică, la opera de limpezire a trecutului nostru și, 3) fiindcă prin asta mi-se dă posibilitatea (ocaziune afft de rară), să schimb două-trei vorbe cu dascălii noștri, urmași ai marelui Moisi Nicoară.

Dupăcît știu, în Banat nu avem nici un om înțelept ; sunt doi-trei oameni muncitori, abili și utili (d-nul Romul S. Molin face parte dintre aceștia) ; restul îl completează trîndavii și crocodilii.

Indiferent dacă părerea mea e perfect justă ori nu, — ea este fixarea precisă a realității : o realitate care sufocă și blazează, care stă neclăită, locului, asemenea unei mlaștini împușite.

Orcine se întrebă : ce a produs Banatul, acest colț de țară blagoslovit ca pîinea, dela Ion Popovici-Bănățeanul și dela prietenii, colăboratorii ori vechii elevi ai lui Moisi Nicoară încoace, — va parenteza prezentul în termenii mei.

Deaceea broșura dlui R. S. Molin, orcît de umilă e, orcîte lacune îi vor găsi unii, este un gest care

scutură și înfașcă grumazul. Mai este o palmă, usturătoare, dată ostentativilor și zeloșilor noștri polițieni, de periferie, care cred că țara se „reface“ prin toasturi, banchete, discursuri în mahalale și nu prin studiu, cercetări și sacrificii.

Nu e nevoie să laud eu munca dlui Molin : sunt alții mai cu pricepere, care vor face acest lucru. Cercetătorii istoriei însă vor găsi aici, la tot cazul, trei documente menite să arunce o nouă lumină asupra trecutului nostru ; literații vor găsi o limbă arhaică bănățeană și frumoase cuvinte din dialectul bănățean ; învățătorii vor găsi motive de reconfort sufletesc și de îndemnare pentru a urma calea marilor lor înaintași, iar cititorul va învăța și dînsul, cum trebuie judecate lucrurile și cum trebuie priviți oamenii.

Această broșură (care, în ultimă analiză, poate fi privită ca o reconstituire a adevărilor istorice, ca o reabilitare a lui Moisi Nicoară și ca un rechizitoriu mult-puțin legitim . . .) este, după cît știu, nunumai cea mai merituosă, dar chiar unica scriere ce s'a tipărit în acest an, în Banat. Deaceea ea este primită de intelectualitatea noastră ca o contribuție ce o datora demult Banatul, literaturii romînești.

Preoții și învățătorii noștri vor ști deastădată cum trebuie cinșite documentele. Dealtmîntrelea pierderea ce o avem noi Romîni, în urma ignoranței ori a nenorocirilor, e necunoscută în istoria celorlalte popoare. Dacă cel puțin o treime din vechile scoarțe s'ar fi păstrat, istoria noastră nu ne-ar face impresia unei dibuiri în întuneric. Inșăș broșura de față, în privința asta, constituie un „memento“ și un îndemn.

Obtuza înfățișare a istoriei noastre, plină de fișii de întuneric, poate fi, întrucîtva, corectată, numai cînd se vor găsi mai mulți care să imite gestul dlui

Molin și în loc de a împacheta cu documente, le vor scoate la iveală. Fiindcă trebuie să ai o doză suficientă de înțelepciune și un muc de inimă ca să nu te bălăcești, în trîndăvie, în haosul ignoranței.

Domnul Molin, de ani de zile, depune o muncă prețioasă în această direcție și ceice vor să urmărească studiile d-sale istorice, argumentate și comentariile sale interesante, n'au decît să cerceteze colecțiile „Foaei Diecezane“ din Caransebeș, unde sunt publicate nenumerate documente, prețioase și inedite, cu privire la istoria bisericii bănățene. În eminenta revistă din Craiova, „Arhivele Olteniei“, condusă cu pricepere și mult gust de către dnii C. D. Fortunescu și Lugier, dl Molin a publicat deasemenea cîteva studii.

Afîta am avut de spus. Pasagiile de mai sus, le împărtășesc cititorilor acestei broșuri, în credința că ele rezumă în mic, tot ceea ce se poate spune într'o „prefață“, despre o broșură care merită să fie citită.

Oravița, 10 April, 1925.

Nicolai Roman.

O privire istorică retrospectivă.

Perzecuțiile și asupririle din veacul XVII și cel precedent, au avut repercusiuni hotărâtoare asupra soartei neamului românesc. Însăși marile evenimente din Europa, deși au creat, pretutindeni, tendințe înspre cucerirea independenței politice și religioase, pentru Români au fost simple motive de inspirație și aceste motive de stimulare — prin forța împrejurărilor, — s'au dovedit neputincioase.

Înainte de 1700, biserica română era într'o stare mizeră, iar valul Reformei s'a afirmat mai degrabă ca o nenorocire și ca prologul unui dezastru inevitabil. Calvinii, al căror interes era să-și mărească puterile, crezând că pot calviniza pe Români, i-au copleșit cu bunăvoința și prietenia; după ce au înțeles însă zădărnicia încercărilor lor, au recurs la cele mai aspre legi inchiuzitoriale. Dar, cu toate încercările, convertirea Românilor nu a reușit. Cutoatecă subprefecții puteau destitui, în puterea legilor votate de Dietă, până și pe protopopii gr. ort. (religiune numită „neprimită-tolerată“), iar pe preoți îi puteau pedepsi după bunul lor plac, Români au rămas neclintii credincioși ai legii celei vechi.

Fără'n față cu nenumerați dușmani: calvini, catolici, luterani; asupriți de popoarele privilegiate: Săcui, Sași, Maghiari, — Români nu s'au lepădat de legea lor. Dacă încercările de luteranizare nu au reușit și, în schimb, cu toate perzecuțiile, au accelerat împământinirea limbii române în biserică, a obvenit un alt eveniment, cel mai grav în cursul istoriei noastre, care a divizat până atunci solidara națiune română. Negreșit că procesul acesta a fost rezultatul tuturor suferințelor încercate în trecut, a toată sărăcia și soarta vitregă din prezent.

Această divizare a produs-o Unirea, al cărei început s'a făcut sub Teofil. Ea s'a făcut din motive pur politice și parecă Teofil a fost de bunăcredință și, în actele sale, a fost condus de idei sincere și de convingere. Pe atunci adică, biserica română era sub ierarhia bisericii calvine, iar Teofil, pentru a scăpa de jurisdicția ei, a încercat o apropiere înspre catolicism, religiunea monarhului.

Perspectiva unei vieți mai umane, nădejdea că și Români se vor bucura de aceleași privilegii pe care le-au avut celelalte națiuni, — în fine convingerea că prin unirea cu Roma se va păstra, cât mai mult posibil, firea credinței strămoșești în vechile ei cadre, se va evita o eventuală unire urmărită de calvinism și se va nimici puterea proselitismului strein, au hotărât pe Teofil să convoace un sinod.

În a treia ședință a sinodului, ținută în 21 Martie 1697, în Alba-Iulia, se redactează primul act cu privire la unirea cu Roma, prin care Români primesc cele 4 puncte ale Unirii, dar, în schimb, cer să li-se acorde toate drepturile și privilegiile de care se bucură celelalte confesiuni; pretind biserici și case parohiale, iar căl privește clerul, cer ca „preoții să depindă și să dispue de episcop, iar nu de laici ca până acum“.

Unirea nu se făcu din cauză că Teofil muri — după tradiție otrăvit de calvini, — înainte de a câștiga afirmarea Impăratului. Urmașul său, Atanasie, desăvârși unirea în 1698. În vremea aceea catolicii întreprinseră, ajutați de Viena, o propagandă monstră pentru câștigarea Românilor. Ei făgăduiră lui Atanasie, pentru popor libertate și privilegii, iar pentru dânsul și cler nenumerate onoruri. Mitropolitul Atanasie, împreună cu cei 37 protopopi ai săi, convoacă, în 7 Octombrie 1698, sinodul general din Alba-Iulia și dă un manifest în care acceptă cele 4 puncte redactate încă de Teofil.

Această Unire, de tristă amintire, a fost un prilej de îndoială și descurajare pentru credincioși și — cutoatecă a temperat, întrucâtva, furia guvernanților și ne-a dat, cu timpul, nenumerați luptători străluciți ai ideii naționale, — a provocat ură și dușmănie între Români.

Atât clerul cât și poporul neunit au protestat împotriva unirii, arătând că ea aparține numai unei minorități neînsemnate. Cei din Hunedoara au primit unirea numai după o împotrivire dârjă și încăpăținată.

Curentul de reacțiune deveni foarte puternic. La aceasta s'au alăturat și provinciile ortodoxe, Banatul și Crișana, dând astfel luptei o nuanță de spontaneitate rară.

Mișcarea este condusă de Ioan Circa și Gavriil Nagyszegi¹⁾, nobil român. Acesta din urmă protestează chiar la guvernul ardelean, dar e arestat și aruncat în temniță. În lupta lor, Români ortodoxi au fost ajutoși cu bani de către Domnii români și ruși. În certele acestea confessionale se amestecară și cei din Principatele române și astfel neînțelegerile iau proporții îngrijorătoare, amenințând poporul român cu consumarea.

Insuș Patriarhul din Constantinopol convoacă sinodul patriarhal unde îl excomunică pe Atanasie cel „cu mare fafărie” și „cu fire împotrivică”. În acest act, în care Atanasie e anatemitat împreună cu toți ceice îl urmează, se zice: „Judecatam și am aflat... al goni din turma lui Hs. pre mâncătorul de sânge lup”, „acel rău gânditoriu și amăgitoriu Atanasie au mai vartos a zice Satanasi...”

Iată ce rezultate triste au dat perzecețiile calvinismului, ale catolicismului, ale tuturor națiunilor privilegiate, împreună cu lipsa de solidaritate a poporului român. Ura provocată de unire și însăș unirea, au adus apoi o pacoste și mai mare: au lăsat pe ortodoxi fără episcop, fără un conducător, fără preoți și biserici suficiente. Astfel, asupra de legi chiar, ei ajung sub ierarhia bisericii unite care-i stăpânește timp de peste 50 ani.

Atunci un nou eveniment aruncă biserica română într'o situație și mai rușinoasă. Prin 1690, după alungarea Turcilor, episcopul Diacovici din Becicherecul-Mare, prin Patriarhul Arsenie Cernoevici, coloniză un număr însemnat de Sârbi, în Ungaria propriu zisă și în Banat.

Momentul acesta plăcu Vienei interesate, care cauta o forță pentru a zădărnici tendințele politice maghiare. Găsind în Sârbi un instrument potrivit pentru scopurile sale, Împăratul, prin decretul din 4 Martie 1695 acordă Sârbilor nenumerate privilegii și le dă posibilitatea de a-se organiza politicește-bisericește.

¹⁾ În revoluția proclamată de Francisc Rákoczy a luptat și vestitul conducător român Nagyszegi.

Tendențele Sârbilor au fost alimentate de către Leopold II. urmașul lui Iosif II.¹⁾ care se teme de Maghiari, fiindcă vedea lămurit că aceștia proiectează chiar detronarea dinastiei de Habsburg, nemaivorbind de scuturarea tutoratului austriac. Avea prin urmare tot interesul să sprijinească tendințele Sârbilor.

În acest timp Sârbii își țin în Timișoara congresul național, câțavreme Români, tot mai nemulțumiți, se mișcă din nou, dar perzecuțiile ce le îndură îi ostoesc și-i fac neputincioși.

È edificator și interesant a reproduce aci două documente. Prin ele ne putem imagina realitatea. Printre actele publicate de I. Lupaș, prin Academia Română, este unul cu data de 5 Aug. 1799, unde Gerasim Adamovici scrie guvernului ardelean :

„Szüntetelen panaszkodnak mindenfelöl az Oláh Papok, hogy a Vármegye Tiszt Urak és Nemes Személyzete majd minden Vármegyékben öket, minden ok nélkül, megtámadják, szigyák. csfolják, fenyegetik, és minden szabadságot vesznek rajtok⁽²⁾).

Intr'un alt act din 1790 Aug. 31, contele Haller, administratorul Comitatului Târnava, raportează guvernului cazul arestării a 3 preoți la Hășdate :

1) Iosif II. a fost unicul domnitor, care a dovedit o deosebită atenție pentru Români. În 21 Martie 1781 el întrebă chiar cancelaria și guvernul ardelean, despre necesitatea instituirii unui episcop ortodox român în Ardeal. S'a dovedit mare prietin al Românilor și prin edictul de toleranță din 1781 el curmă perzecuțiile religioase. Vestea morții acestui bun domnitor a fost primită cu jale de către toți Români.

2) În acest act se vorbește despre preotul din Teremia-mică, Ion Crișan, întemnițat, împreună cu mulți alți preoți, fiind acuzat că aștrânge bani pentru „Hora“ (Horea), când în realitate aștrângea taxele sidoxiale. Actele sună, în traducere, astfel :

„De pretutindenea, preoții valahi (oláh) se plâng necontentit, că dnii oficianți ai județului, aproape în toate județele, fără nici un motiv, îi atacă, îi înjură, îi batjocoresc, îi amenință și își permit toată libertatea față de ei“.

„Tocmai în acele vremi... cu secrete povestiri se împrăștia acea infiorătoare veste, că națiunea valahă, în joscnicia sa, pregătește și ascunde o mișelie atât de periculoasă... între țărani, cei cu atâta invidie față de națiunile streine, au împrăștiat un fel de scrisoare în care țărani sunt îndemnați la răscoală împotriva nobililor...“

„...devremece instrumentele epocii lui Horea (Hora), neuitată și de tristă memorie, tot preoții valahi au fost. „ ...dreptaceea preoții valahi nu pot fi scutiți de bănuială nici până azi, I... II. pentrucă preoții valahi au fost pildele vii și ale tristelor pericole depe vremea lui Horea...“

„Éppen abban az időben ... titkos legendezésekkel folydogáló az az rettenetes hír, hogy az Oláh Nemzet alattomban oly veszedelmes Alnokságot foralna és rejtegetne ... a paraszt nép között az irigységgel tellyes idegeny Nemzetek egy oly levélnek (vagy Passusnak) formáját hintettek volna, mellyel a Parasztok Földes Urak ellen való támadásra serkentetténnék...” sau în alt loc : „... mivel az el felejthetetlen siralmas Hora Világnak is, az oláh Papok voltak eszközei...” și ceva mai în jos : „...jól lehet a gyanutul maig is az oláh Papok éppen nem lehetnek mentek, Mivel 1-szor ... 2-szor mert az oláh Papok a mult Horai keserves veszedelemnek is eleven példái“.

Aceasta e icoana vieții ce au dus-o Româniilor atâta timp. Jalbele lor nenumerate au fost găsite juste și întemeiate; Împăratul a recunoscut nedreptatea ce o îndură Româniilor, dar guvernul ardelean și cancelaria de curte și-au urmat activitatea nefastă, fără să le pese de ceva ori de cineva.

Pentru a scăpa de sub ierarhia bisericii unite, ortodoxii, după multe rugăminți la Curte, sunt trecuți sub ierarhia bisericii sârbești. Dacă în urma decretului din 1695, Sârbii ajung să fie adevărații conducători bisericești ai Românilor și dacă ierarhia sârbească, de fapt, datează de atunci, nu e mai puțin adevărat că unele teritorii sunt supuse cu mult mai înainte, încă în urma Diplomei din 21 August 1691, când Sârbilor li-se acordă dreptul de a-și alege, liber, mitropolii lor.

O nouă sporire a puterii sârbești se datorește celei de-a doua colonizării¹⁾, întâmplată în Septembrie 1737, când Sârbii fuseră aduși de Arseniu Ioanovici Șacabent. Sporirea numerică a Sârbilor, dealtăparie Unirea, au determinat pe Româniilor ortodoxi să suporte cu resemnare, ierarhia sârbească.

Luptele între fii aceluiasi neam dau astfel prilej Sârbilor, să despoae biserica română de tot ce are ea mai personal, mai original; să-i răpească averile, să o desființeze și să încerce, stăpânindu-i prin teroare, deznaționalizarea Românilor.

¹⁾ Cu ocazia acestei colonizări au fost așezuți adânc în teritoriile curat românești Crașovenii și Bulgarii pe care-i avem și azi în Banat.

Situația Românilor sub ierarhia sârbească.

Situația Românilor ajunși sub ierarhia sârbească va rămâne pentru totdeauna o pagină de înfiorătoare dramă. Amărăciunea Românilor bănățeni și arădani era fără hotar. Dealtmintrelea când ne amintim că cei mai mulți dintre episcopii Vârșeșului, Aradului și Timișoarei erau Sârbi, ne explicăm ușor, pentruce au fost Români atît de vitreg păstoriți. Atmosfera proastă, creată în dauna Românilor, calomniile ce se mențin și azi, fără să mai amintim de perzecuțiile păgâne, au fost opera acestor episcopi sârbi.

Aradul, înainte vreme, a depins de mitropolia din Carloviț. Abia evenimentele din 1718, când prin pacea dela Passaroviț Habsburgii devin stăpânitorii Belgradului, Aradul, împreună cu episcopiile românești din Timișoara, Caransebeș și Vârșeș, ajung sub jurisdicția mitropoliei din Belgrad. În 1725, sub Moise Petrovici, ambele mitropolii se unesc și de aci încolo Carlovițul capătă tot mai mari puteri.

Sub ierarhia acestei mitropolii, Români o duc tot mai rău : spoliați și ținuți în ignoranță, ei sunt un instrument fără viață în mâinile Sârbilor.

Tincu-Velea scrie, în Foaia pentru minte (1846 pag. 361—3), că nu Sârbii sunt unicii vinovați și scrie cu durere despre Români sârbizați prin căsătorie și prin relații, care, singuri, cer scoaterea limbii române din biserici. Pe aceștia Nicolae Tincu-Velea îi numește „Semiromâni“. Marele Șaguna spunea că Sârbii îi consideră pe preoții români niște „iobagi bisericești“ și se amintesc dese cazuri, când prelații sârbi pâlmuiau preoții români în altar.

Cu toate acestea, urmele culturii românești nu pier cu desăvârșire, deși Țichindeal zicea prin 1813, că fiecare școală românească e „dezgrădită, descoperită, cu ferestrele sparte și cu hârtie lipite“.

Puțină carte totuș se mai învăța prin mănăstiri. Mănăstirea Mesici¹⁾ (Banat) datează, afirmative, din 1000—1100. Tot o mănăstire din Banat, înzestrată cu școală și înființată în a doua jumătate a secolului XIV. este „Vodița“. Pelângă mănăstirile Morava și Partoș, în 1730, se găseau de asemenea școale românești. În 1736, Diaconul Vasile Moga înființează o nouă școală la Srediștea-Mare (lângă Vârșeț). O mănăstire românească veche, zidită cu mult înainte de a veni Sârbii (ei au și desființat-o), a fost cea din Srediștea-Mică.

Abia sub Împăratul Iosif II., în 1789 s'au înființat în Timișoara și Vârșeț cursuri de 6 luni de teologie și pedagogie, cu profesorii Michaiu Dascălul și Dimitrie Țichindeal. Din încuviințarea aceluiaș Împărat s'a deschis în Vârșeț seminarul teologic pentru pregătirea preoților *români bănățeni*.

Vârșețul a fost un centru important pentru luptele naționale-bisericești ale Românilor de sub ierarhia sârbească. De aici a pornit și cea mai impunătoare figură a luptelor noastre bisericești: Andrei Baron de Șaguna²⁾. Pe vremea aceea seminarul din Vârșeț avea (ca și episcopia) secțiune românească. Acestea au trecut la Episcopia Caransebeșului abia după despărțirea ierarhică a Românilor de către Sârbi, în 1 April, 1865³⁾.

Zi de zi, Românii se organizară tot mai mult, pânăcând lupta deveni fățișă. În aceste lupte Banatul și Aradul au fost totdeauna solidare.

Românii bănățeni ocupă, la tot cazul, un loc de cinste în galeria celorce au luptat pentru cauza națională. Frunțașii bănățeni, nedezmînțind

¹⁾ Mănăstirea Mesici s'a desființat în 1774, de către împăratul Iosif II., conform propunerii sinodului sârbesc. Se amintește că despre fondarea acestei mănăstiri exista un vechi și foarte prețios document, care însă s'a pierdut.

²⁾ Șaguna ședea la episcopul, întâi de Vârșeț și mai apoi de Timișoara, Maxim Manuilovici, de origine român, care a introdus în slujbă și limba română pe lângă cea slavonă.

³⁾ În 1903, în Banat, se găseau încă vre-o 20—30 mii familii românești, în comunele mixte, sub ierarhia sârbească.

· trecutul, amărăți de nedreptățile și suferințele îndurate, au trimis, încă în 1807, o jalbă curagioasă și demnă Împăratului Francisc I., în care cer *respectarea și întronarea culturii naționale române, nimicită și dezorganizată de Sârbi.*

Totașa, din actele adunării naționale, ținută în 15—27 Iunie 1848, rezultă că mai ales Românii bănățeni și arădani au cerut, cu înverșunare, despărțirea ierarhică.

Într'un punct, istoria nedreptățește pe bănățeni, pentru faptul că au ajutat politica maghiară. Când ne gândim însă că Ungurii au sprijinit pe Români în năzuința de a-se scăpa de Sârbii care îi amenințau cu de-naționalizarea, conduita Românilor bănățeni rămâne pedepplin justificată.

În intervalul când Adamovici și Bob luptă pentru cauza românească în Ardeal, Românii din Banat nu desfășoară, pare-se, nici o activitate deosebită. Faptul acesta însă nu înseamnă că ei ar fi streini acestei mișcări. Românii ardeleni cer, probabil la sugestia bănățenilor, încuviințarea de a ține un congres național în felul celui sârbesc, la care a participat și Adamovici și care s'a ținut în 1790 la Timișoara.

Dacă și jalbele Românilor determină pe Leopold să recunoască drepturile Românilor, ele întâmpină multă dușmănie în cercurile guvernamentale.

Banffy se ridică cu hotărâre împotriva permiterii congresului. Temerea lui e într'adevăr întemeiată, dar numai unilateral. Ipoteza lui, anume că cererea episcopilor români ardeleni de a ține congresul, presupune o legătură (intimă și secretă) între preoțimea română din Ardeal și cea din Banat, este întemeiată și logică. Aceste legături însă, care existau în realitate, le susțineau numai elementele românești care nu se puteau împăca cu ierarhia sârbească terorizatoare. Desigur că Românii bănățeni, doriau foarte mult ținerea acestui congres. Pentru ei acest lucru reprezinta o chestiune de existență. Ei așteptau dela congres o scuturare a ierarhiei sârbești și crearea unei ierarhii naționale sub care să intre și Banatul. Numai datorită Românilor bănățeni, lupta împotriva ierarhiei sârbești capătă astfel proporții de mare luptă istorică.

Reprezentantul adevărat al acestui curent — care a inspirat ideea ținerii congresului și-a creat legăturile între clerul român ardelean și bănățean, — este Adamovici, despre care e bine să amintim că a venit în

Ardeal ca Român cu intenții alese. Adamovici a văzut și a înțeles pericolul care amenință biserica ortodoxă română, în urma Unirei; a văzut-o înjosită și perzecută de guvern; a fost exasperat chiar de tentativele de calvinizare; în fine a cunoscut și situația favorabilă a bisericii sârbești și nenorocirea care ar putea rezulta din ierarhia sârbească, ale cărei intenții au fost înțelese imediat.

În tălmăcirile sale istorice, dl I. Lupaș, un istoric abil și de vastă cultură, nu explică acest lucru și, ceea ce constituie o greșală mare, face impresia că se încurcă în păreri, întocmai ca . . . Banffy.

Trebue fixat și lămurit că lui Adamovici îi datorăm multă recunoștință. El și-a impus, ca o datorință morală, ridicarea, eliberarea și izbânda bisericii ortodoxe și numai în vederea acestui ideal a cerut împuternicirea de a fi numit congres, numai pentru asta a creat legăturile între clerul român ardelean și cel bănățean. Adamovici conta, cu certitudine, mai ales pe sprijinul bănățenilor, perzecutați și asupriți.

Bănățenii, a căror stare de plâns o cunoaștem din paginile precedente, nu puteau decât să fie alăturați de el și să-l urmeze până în ziua, când după aspre lupte, îndelungate și istovitoare, ierarhia sârbească, impusă dela sfârșitul veacului XVII. e nimicită definitiv, în 1865, sub Andrei Baron de Șaguna.

Activitatea lui Moisi Nicoară.

Românii bănăţeni şi crişeni, nemaiputând suporta asupririle, în vederea unei cruciade pentru scuturarea jugului sârbesc, au format un comitet de intelectuali, în care figurează : Moisi Nicoară, Dimitrie Ţichindeal. Pavel Iorgovici¹⁾ şi Constantin Loga. Pentru a-şi ajunge scopul şi a pregăti despărţirea ierarhică, această deputaţie în frunte cu Moisi Nicoară, se prezintă în Septembrie 1815 Curţii din Viena, arătând Împăratului durerile poporului din Banat şi Arad. Delegaţia, care în această misiune e sprijinită şi de episcopul de Oradea-Mare, Vulcan, prezintă în 27 Noembrie 1815, al treilea memoriu, în care se arată felul de a stăpâni al Sârbilor, boicotul ce-l duc împotriva preoţilor şi credincioşilor români şi întunericul în care îi ţin.

Aceste trei jalbe au determinat pe Francisc I. să ordoneze, în 28 April, 1816, convocarea sinodului în Carloviţ, pentru alegerea unui episcop la Arad. Împăratul a condiţionat ţinerea acestui sinod, hotărând ca între candidaţi să fie fixaţi şi Români. Într'adevăr, între candidaţi erau şi Români, în frunte cu Moisi Nicoară, Sinodul însă, nu găsi potrivit pe niciunul şi alege pe Iosif Putnic iar mai apoi pe arhimandritul de Mesici, Sinesiu Radivoevici.

Alegerea a stârnit mari nemulţumiri între Românii care doreau să aibe un episcop al lor.

---

¹⁾ Paul Iorgovici a fost avocat şi literat. S'a născut în anul 1764 în Vărădia (azi comună la graniţă, cu vamă, în dreptul Vârşeşului). A studiat dreptul şi filosofia la Pojon, Pesta, Roma şi Viena. A cercetat Londra şi Parisul. Era mult urât de Sârbi, care l-au acuzat că provoacă tulburare. Acuzat în mod mişeselesc, a fost scos din serviciu (fusesse avocat consistorial) şi aruncat în închisoare. Cărţile şi scrisorile i-le arseră. În 1808 l-au eliberat; nu mult după aceea muri, otrăvit de Sârbi.

Moisi Nicoară, care după moartea lui Țichindeal rămase unicul reprezentant mare, acest „înalt învățatul Domn, Moisi Nicoară, emerit cenzelist“ etc. ajutat de amicii săi și de credincioși, înaintează o nouă petiție de 60 puncte, în care precizează cu multă claritate și cu un viguros realism, abuzurile săvârșite de Sârbi. Insuș el, în persoană, prezintă această petiție, Impăratului, în 11 August 1816.

Impăratul, pe baza acestei jalbe, refuză să întărească pe Putnic și ordonează o anchetă severă din care mai apoi M. S., întradevăr observă și recunoaște „o parte din păcatele mari ale Sârbilor, comise față de Români“.

Această activitate uriașă a lui Moisi Nicoară trezește o ură neîmpăcată în cercurile sârbești care văd apropierea sfârșitului puterii lor și care dela un timp înregistrează tot mai multe înfrângeri.

Mitropolitul Stratimirovici, înfuriat, scrie Impăratului că această campanie aparține numai „valahului Moisi Nicoară“ un „calomniator care prezintă lucruri false“. Acestea toate nu sunt altceva decât „machinațiunile secrete“ ale lui Moisi Nicoară și ale tovarășilor săi, — zice mitropolitul amintit.

Activitatea lui Nicoară nu se sfârșește aici.

Sub Pavel Avacumovici, episcop al Aradului, el începu o propagandă asiduă și însuflețită, pentru înființarea unei pedagogii în Arad. Acest apostol al redeșteptării naționale, care a alergat neobosit, într'una, la Curtea și guvernanții din Viena, pentru izbăvirea idealului românesc, a muncit orunde era nevoie.

În 1812 seminarul pedagogic românesc din Arad s'a și înființat: Românii, în frunte cu Moisi Nicoară, după neobosite încercări, și-au văzut scopul ajuns. Nouii profesori: Iosif Iorgovici, Constantin Loga, Dimitrie Țichindeal¹⁾ și Dimitrie Mihușiu, toți din Banat, învățau în românește și îndemnau pe toate căile, pe toți, să se alăture mișcării pentru scuturarea jugului sârbesc.

¹⁾ Dimitrie Țichindeal s'a născut în Becicherecul-Mic din familie de preoți. A fost acuzat de Sârbi pentru provocare de rebeliune și prezentat drept un om de „caracter imoral și urât“. În 1812 ajunse director de școală.

Tot lui Moisi Nicoară avem să-i mulțumim că în 1822 se înființează teologia românească; numai în urma epicei lui lupte și încordări, pline de pericole, în 1829 s'a ales, în fine, de episcop al Aradului, Românul Nestor Ioanovici.

În lupta sa, Moisi Nicoară a fost ajutat mult de Vasile Moga, sub care începe adevărata luptă pentru scuturarea jugului sârbesc.

Am cunoscut unii scriitori, care neîndreptățesc pe Vasile Moga¹⁾. Cu toate acestea, marele dușman al lui Gheorghe Lazăr și al lui Radu Tempea: Vasile Moga, — caracterizat ca un om blând și cu frica lui Dumnezeu, dar lipsit de energie, — deși a depins de Carloviț, sub ordinele căreia era, a ajutat pe Moisi Nicoară cu o abilitate rară.

Acolo în cabinetul lui Vasile Moga s'a pecetluit poate soarta bisericii noastre, hotărându-se eliberarea ierarhică. Și poate inspiratorul acestei mișcări a fost însuși marele dascăl Moisi Nicoară, care a condus mișcarea Românilor. Cine ar putea cunoaște nu numai secretele episcopilor sârbești, cu trecere la Curte, dar chiar ale episcopilor români, ținuți în robie de către Sârbi? BCU Cluj / Central University Library Cluj

Vremile, când înțelepții preluți vorbeau în taină, despre viața și viitorul norodului și al bisericii, au trecut; azi nu mai sunt ceice năzuiesc să facă fapte mari și micile discuții și intrigi din cabinetele de azi, sunt divulgare fără cel mai mic sentiment de pudoare.

¹⁾ Vasile Moga e ales și numit de episcop, în Ardeal, în 1810. Funcționează până în 1845. Moga s'a născut în anul 1774, în Sebeșul-săsesc. Unii scriitori îl privesc drept o păgăvălenie a vremurilor și-l înfățișează ca pe un om crud.

Trei circulare împotriva lui Moisi Nicoară¹⁾.

Fără număr.

I.

Binecucernice D. proftere²⁾ noao³⁾ iubite !

Instiințată fiind consistoria aceasta, prin credincioase mâni, precum oare care Moisi Nicoară, din locul Giula comitatul⁴⁾ Bihorului în Eparchia Aradului născut; luând asupra numele deputirtului⁵⁾ și reprezentantul clerului și norodului românesc a aceiași eparhii, nunumai vrăjbi și despărțire între preoțime și între mireni au sămănat, ci încă cătră aceasta mulțime de oameni și preoțime, dinpreună cu casnicii sei la sărăcia cea maidepreurmă iau adus⁶⁾.

1) Următoarele trei documente, inedite, aparțin arhivei comunei bisericesti gr. ort. rom. din Maidan (lângă Oravița). 146 ani au servit aici tot preoți din familia Popovici, care, spre cinstea lor, au păstrat cu mare sfințenie aceste documente, împreună cu multe acte de mare importanță.

2) Prescurtare pentru : Domnule protopresbiter.

3) O formă arhaică a cuvântului : noauă.

4) Comitat : județ.

5) Deputirt : deputat sau reprezentant. Se folosește și azi cuvântul : deputat bisericesc.

6) Sublinierea există și în original. Sublinierile ce urmează deasemenea.

Măestria lui aceasta celainică,¹⁾ cu care înceluia²⁾ norodul întru aceasta sau prins, adecă : făgăduind lor Episcop românesc a scoate, spre care sfârșit sume mare de bani³⁾ dela ei au scos.

Multe chiline⁴⁾ lucruri subt chipul scoaterii Episcopului în Viena (Beci)⁵⁾ săvârșia, și fiindcă mulți oameni din aceasta chemare neavând banii sei, dela alții au împrumutat, și lui, adecă : Nicoară spre sfârșitul cel numit dândui în Viena lau trimis, afară de aceasta având susnumitul Nicoară plenipotenție⁶⁾ dela niste preoți, și dela niste oameni, multe mii, răbdătoarei datorii spre numele acelora, care pre el ca plenipoternic l'au făcut, au împrumutat, și așa zisa datorie după calea judecății dela oameni a se cere se începea. Așadar pomenitul Nicoară, dela toți prin celainica lui supărați în reutatea aceasta fiind, se hulește⁷⁾ și blastămă. Maipreurmă și însuși locul cel înalt⁸⁾ pre Nicoară acesta și spre pierzătoarele a lui pășiri, cu norodul cătră luarea de sumă îndemnat fiind, și cu voirile⁹⁾, rădicările, și nenorocirile Eparhiei Aradului ai împedeca, vrând aicea în limba sa sârbiască și românească tradusă

1) Celainică : înșelătoare. In dialectul bănățan se menține încă cuvântul „cielainic“ ceea ce înseamnă : înșelător. „Ce“ și „ci“ sunt moi, ca în moldovenește.

2) Înceluitia : înșela.

3) „Sume mare de bani“ este o traducere din ungurescul „nagy pénzösszegek“.

4) Chiline : deosebite.

5) Ungurii îi zic și azi Vienei : Bécs (cit. Beci).

6) Plenipotenție : plenipotență, împuternicire, procură. Plenipoternic : împuternicit.

7) Hulește : defaimă, ocărăște.

8) Locul cel înalt, se derivă din ungurescul : „legmagasabb helyről“. In Ardeal se cunoaște acest cuvânt și se zice „Inaltul“ Guvern.

9) Cu voirile : cu învoirea, cu voința oamenilor.

adăugat doao intimaturi¹⁾) prin păzitoriul de loc sfat cel hunguresc²⁾, spre comitatul aceluiași nume ales spre bine a trimite au făcut prin puterea căroră se poruncește, ca comitatul cu puterea lui publică următoarele întră lucruri cel arătat a strânge banî prin oameni îndată și mai aspru să se opriască, ca toată româneasca obste a Eparhii Aradului aflătoare, prin mijlocirea fețelor maghistratualnice³⁾) pentru aceasta cu numele cel mai înalt înștiințai să fie, ca iei înainte pre Moisi Nicoară reprezentantu lor să nu'l caute, și de el a se înșela să nu se lasă, lăpădându⁴⁾) amândoao cererile, care el fără fățărnicie⁵⁾) acelu mai înalt loc a aduce au cutezat. Inșă fiindcă se va putea întâmpla ca întrebării supusul Moisi Nicoară nici un sporîu în lucruri prin el începutu ne având, cătră aceia cum însuși așa împreună gânditoriu următoriu care din partea cea mai mare înceluiți au fost cu grea datorie îngreuiat, după prelejul văduvei acuma făcutei Eparhiei a Vârșefului, din dez-nădăjduire încoaci a trece, și dobânda gândirii lui o are singur sau prin alți înceluitori, întru oameni or vărsa vrăjbî, și despărțiri întru obste⁶⁾) și nații⁷⁾) or⁸⁾) sămănat și cu așafel de

1) Intimaturi: rescripte, ordonanțe.

2) Păzitoriul de loc sfat cel hunguresc: M. kir. helytartótanács. Locotenentă regală sau „Cancelaria Ilirică“. Această Cancelarie era pe vremuri un fel de subsecretariat al minorităților din Ungaria.

3) Fețe maghistratualnice: magistrați, judecători, oficialități.

4) Lăpădându, aici înseamnă respingându-i și, mai ales: refuzând.

5) Maghiarii zic: „arcătlanul“ și probabil că aici stăm în fața unei traduceri din cuvânt în cuvânt, corect fiind: cu fățărnicie.

6) Obste: obște. Toate lipsurile din original sunt păstrate; textul e reproduș căt se poate de fidel.

7) Sub cuvântul „nații“ se înțeleg Sărbii și Români.

8) Or sămănat: au sămănat. Or fost, or vrut, or fugit etc. se folosește și azi în Banat. În unele părți se folosește „ar“.

mod pre oamenii cei cu inima prostă întru celaina lui a prinde, și bani de la ei (care este cea de căpetenie grija gândirii lui) cu chipul cel înceluitor a scoate se va griji. Pentru aceia consistoria lucrul acesta, ca cea mai de căpetenie, datorinței sale a fi gândind, binecucernicie v. și prin mijlocirea voastră preoșimeii din prottul¹⁾ vostru spre luare de samă a îndemna, ca și voi după chipul preoșimeii eparhiei Aradului întru greime²⁾ pomenitului Moisi Nicoară de atâtea ori și lăși asemenea sub chipul smereniei arătătorului lup avă prinde să nu lăși; dar mai vartos cu bani și cu subscrierile înceluitoarelor plenipotenții să nu vă înșelați, ci de așa fel de oameni, cum gode³⁾ de șerpele înveninat și scorpie să fugiți, și săi goniiți, care de la voi însuși⁴⁾, așa și de la turma voastră voao⁵⁾ încredințata.

Dat din șederea Consist. în Vârșet în 16 Ianuarie 1819.
Sinesii O. Radivoievici mp. Arhim. și administrator.

1) Protul: protopresbiteratul.

2) Intru greime: întru cele zise.

3) Cum gode, se zice și azi în Banat, astfel: cum gogie. Inseamnă: orcum, în orcefel. Ex.: cum gogie ar fi: orcum ar fi.

4) Voi însuși: în loc de voi înșivă.

5) Voao: o formă arhaică a lui voaă.

II.

Prescoasă din Latinie¹⁾

No. 23464.

Înalt născut fiind că Moisi Nicoară clerului și norodului românesc a eparhiei Aradului și credinței cei neunite grecești²⁾ deputitul din o parte pentru îndelungarea lucrurilor deplinirii eparhiei Aradului Aradului atârnătoare, eaiă de altă parte pentru plinirea datoriei care liau făcut el întru aceleaș lucruri prin mijlocirea îndoitei instanții³⁾ 15.000 fl. pre numele supușilor românescului norod dela erariumul celui mai înalt⁴⁾ lui și a împrumuta au cerut, și dela amândoi cererea a lui puterea dela locul cel înalt următoarei abătut iastă⁵⁾. Pentru aceia păzitoriul de loc sfatul al crăesc hunguresc a vă propune de bine au aflat, ca voi să vă trudiți a păzi, ca să nu îndrăznească susnumitul cerătoriul⁶⁾ dela oamenii norodului, dar mai vârtos dela supușii cei proști spre sfârșitul cel mai sus zis bani a strânge.

Dat din păzitoriul de loc sfatul cr. unguresc în Buda în 12 August 1817. Înaintea cinstițiilor Dvoastre gata spre șerbire⁷⁾ Baron Ioan Mărneaskii mp. Alesander Revifchi mp.

1) Prescoasă din Latinie: tradusă din latinește.

2) Sub aceasta înțelegem credința greco-orientală.

3) Sub numirea asta înțelegem Tabla regească (Curtea de apel).

4) Locotenența regească.

5) Iastă: forma arhaică a lui „este“.

6) Cerătoriul: colectatorul (de bani, subscrieri etc).

7) Șerbire, aici să se înțeleagă „supunere“.

III.

Prescoaterea din Latinie.¹⁾

No. 33559.²⁾

Înalt născutul H. v. d. cu prilejul înainte punerii întreite privirea³⁾ spre luarea jalbelor⁴⁾ clerului și norodului românesc credinței greco-neunite⁵⁾ Eparhiei Aradului în potriua clerului Iliricesc⁶⁾ de aceiaș credințe aduselor, și întru privirea, spre Moisi Nicoară care au fost pârâșilor⁷⁾ deputittu locului celui mai înalt făcutei bine au voit a sa mărire mai milostiv⁸⁾ a porunci, ca cât mai îngrab, zisului Moisi Nicoară rădicarea oamenilor spre mai departe nepăciure mai aspru a o opri cu acelea îndreptări, ca el sentenția cea mai înaltă întru lucrarea spuselor jalbe spre lucrurile comisiei întru aceiaș ținute în vremea sa eșind cu pace să o aștepte, și ca mai departe opritei odată, spre așa fel de sfârșit strângerea banilor, mai bună împedecare să se pună, așadară toată obstea românească a eparhiei Aradului supuse, și prin mijlocirea comitatului chiar, de aceasta a face înștiințare de trebuințe

1) Prescoaterea din Latinie : traducerea din latinește. Oficialitatea adică, se servea, în lucrările sale, de limba latină ca limbă oficială.

2) Numerele acestea sunt ale circularilor.

3) Cu înțelesul că circulara aceasta s'a redactat după o a treia reclamație.

4) Jalbe : plângeri, reclamații.

5) Greco-neunite : greco-ort.

6) Clerul-Iliricesc : clerul român și clerul sârb, supuse ierarhiei sârbești.

7) Pârâșilor : reclamațiilor.

8) Milostiv : îndurător (cuvânt de origine slavă).

iastă, ca ei pre pomenitul Moisi Nicoară, nicidecum ca pre reprezentantul lor să nul caute, dar mai vârtos încredințat să fie, pre aceia ce spre bine norodului sar întoarce, și afaia de mestecarea aceluiăș Moși Nicoară¹⁾ se va orândui așa fel de orândueli locului celui mai înalt înaintea cinstiților Domnilor vostri, pentru aducerea aceiaș în lucrare înstînțat se face.

Dat din locul cel păzitoriu a nostru sfatul ciăesc Unguresc în Buda în 1 Decemvrie 818 ținut înaintea cinstiților Domniilor voastre binevoitori gata spre șerbire²⁾ Iosif Graf Brunvic mp. Ioan Latinovici mp. Graf Franț Telechii mp.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

1) Unicul caz când Nicoară e numit Moși. In cele mai multe cărți, de azi, el e numit Moise Nicoară.

2) In ungurește : szolgálatra kész ; adică, înaintea DVoastre, gata spre supunere, ori : a'i DV. gata spre a Vă servi.

Cauzele delațiunii și scopurile sârbești.

Când Moisi Nicoară se puse în fruntea mișcării de eliberare de sub ierarhia sârbească, Sârbii erau favorizați, nu numai de norocul că aveau o organizație superioară celei românești, dar și de Curte, unde se bucurau de o trecere mare. Orică încercare de eliberare înfuria pe Sârbi peste măsură și, cu un fanatism și o mânie fără pereche, ei începeau opera de perzecuție. Pentru Sârbi, Moisi Nicoară a însemnat un dușman de moarte. În acele vremi, o seamă de oameni destoinici, au trebuit să ia toiagul pribegiei, pentru că Sârbii, când cineva nu li-se supunea, nu știau de milă.

În neputința lor de a-i face alt rău, Sârbii l-au acuzat pe Moisi Nicoară cum le venea la socoteală, prezentându-l în culorile cele mai negre, calomniindu-l și anatemizându-l.

Cele trei circulare de mai sus sunt adresate cercurilor bisericesti din Banat și Arad, de către Radivoiovici.

În 1805 Iosif Ioanovici Șacabent, episcop de Vârșeț, moare, iar în 1806 e ales numit de episcop Petru Vidac Ioanoviciu, care a funcționat până la 1819.

După ce Petru Vidac muri, în locul lui fu numit de administrator „prea cinstitul D. Arhimandritul Misiciului Sinesii Radivoiovici¹⁾, care a funcționat până la 1829²⁾.

¹⁾ În cărți e amintit: Radivoevici.

²⁾ Sub dânsul s'a înființat teologia din Vârșeț, prin decretul locotenenței din 17 Dec. 1820.

La prima sa pastorală¹⁾ chiar, noul numit, de poruncile cărui trebuie „a asculta, și desăvârșit a le împlini“, alături și „jirculariul“ „sub 16 Deceembrie“, în care Moisi Nicoară e afurisit și prezentat drept un rățacit care nu are alt gând decât banii și care nu face altceva decât escrochează pe credincioși.

În acuzațiunile lor din I. document, Sârbii lasă să se înțeleagă și afirmă, că Moisi Nicoară se dă drept reprezentant al clerului și poporului român ortodox, așa de capul său și fără a avea acest drept.

Fără să mai dezmințim noi și fără să ne batem capul pentru a arăta inexactitatea acestor informații, argumentele necesare nouă ni-le pune sub ochi chiar însăși circulara lui Radivoiovici.

Fiindcă, în al treilea pasagiu al circularei, spune lămurit că înșiși oamenii, de voia lor, i-au dat bani și i-au trimis la Viena, cu procură semnată de cler și popor.

Că Moisi Nicoară și-a îndeplinit chemarea, din prisos, dovedesc paginile anterioare.

Dar Sârbii știau foarte bine pentru ce fac acest lucru și pentru ce nu lasă să le scape nici o ocaziune de a-l acuza și Cancelariei. Desigur că nu le convenea lor acest uriaș care dărâma teighelele samsarilor îmbulziți în templu și care, fără frică, curajos, a căutat dreptatea Românilor, pretutindenea. De aceea Sârbii nu puteau decât să-l prezinte drept un răzvrătit și un instigator care provoacă numai rebeliune și nemulțumiri.

Nu există un neadevăr mai scabros și o acuzațiune mai stupidă, decât aceea că Moisi Nicoară avea un singur ideal: banii. Și e tot atât de mincinoasă și falsă acuzațiunea că tovarășii lui Moisi Nicoară sunt totațat de mari șarlatani.

Ceeace a făcut Moisi Nicoară, este pentru istorie o pagină de mare eroism, un pasagiu de abnegațiune sacră și de devotament fără pereche. Mai tot ceeace s'a obținut pe vremea lui, se datorește neobositei sale activități.

¹⁾ Pastorală era scrisă în românește, ca și prima circulară a lui Radivoiovici. Știm de altminterlea că în Vârșeț era și o secție românească.

E un adevăr de netăgăduit, că Moisi Nicoară nu a șantajat semnături pentru a le folosi dânsul, ci pentru a le arăta Impăratului și a cere — așa cum a și făcut, dreptate pentru poporul român.

Indiscutabil că acțiunea întreprinsă de Moisi Nicoară nu a fost tocmai pe placul Sârbilor și probabil că tocmai acest fapt i-a făcut să ție și să atragă atenția clerului. Din clerul acesta însă, i-au ascultat numai clericii sârbi, fiindcă Românii prea știau multe ca să mai dea crezământ declarațiilor de dragoste, sosite în suluri de pergament dela Carloviș și Vârșeș.

Sârbii afirmă că Moisi Nicoară a băgat zizanie între cler și popor, după ce pe toți i-a înșelat cu bani, promițându-le episcop român.

Ei bine, acest episcop român a fost instalat în scaun tocmai în urma activității lui Nicoară.

Sârbii, în neputința lor, au calomniat și au anatemitizat. Dar pentru prezent și mai ales pentru viitor, aceste calomnii și anateme echivalează cu un lung nechezat de cal, într'o noapte vijelioasă . . .

Celelalte două circulare, dovedesc că Sârbii au știut convinge Cancelaria și că aceasta, convinsă poate, ordonă să se interzică activitatea lui Nicoară, revoluționar și excroc.

Cazul celor 15 mii fiorini vine ca o probă sigură și determină Cancelaria, pe baza celorlalte calomnii sârbești, să îndemne pe Români, într'o formă lamentabilă, a nu-l recunoaște pe Nicoară de reprezentant și a asculta de . . . ierarhia sârbească.

Toate aceste nedreptăți, urmări și perzeceții fac din Moisi Nicoară un martir al cauzei noastre. Nimic din afurisirea sârbească nu va rămâne, fiindcă o cutezanță sfântă este mai tare decât o afurisenie, fie aceea chiar dreaptă.

Moisi Nicoară, una din cele mai proeminente figuri din istoria noastră bisericească-națională, cred că a meritat o cât de puțină reabilitare și încercarea mea prezentă este pornită din dorul de a corija un adevăr istoric, asupra căruia, până azi, s'a inzistat foarte puțin.

Cred apoi că se vor găsi și alții care vor șterge colbul de pe alte documente, spre a împlini, din recunoștință și venerație, ceea ce datorăm tuturor marilor noștri înaintași.

Bibliografie.

La scrierea acestei broșuri am consultat următoarele cărți :

Apostolatul, de Dr. Avram Sădeanu, Arad, 1912.

Dezbinarea în Biserica Românilor, de Alexandru Pop, București, 1921.

Contribuțiuni la Istoria Românilor ardeleni, de Dr. I. Lupaș, Analele Academiei Române, București, 1915.

Istoria bisericii, de N. Iorga, Buc.

Foaia pentru minte (anul amintit în manuscris).

Istoria Românilor Bănățeni, de Dr. G. Popovici, Lugoj.

Istoria Bisericii Române, de Dr. I. Lupaș.

